

Cita amb el passat

Eloi Roset Altadill, primer premi del concurs de relats del Cangur

Quan Tales pagà el barquer amb les monedes que duia sobre els ulls, es va trobar sol en un varador de fusta corcada envoltat de boira. Tanmateix, esperà tranquil·lament que algú l'atengués. Aviat una figura esquelètica coberta amb roba esquinçada se li acostà i se'l mirà amb estranyesa.

—Qui ets, tu? —preguntà.

—Jo sóc Tales.

—Tales? No et reconec. No pertanys a criptes de reis ni a fosses comunes. No ets artista ni comerciant. Quina vida t'ha guiat fins aquí?

—La de l'erudit de la geometria i l'aritmètica, la filosofia i la saviesa.

Semblà com si la silueta dubtés. De sobte, agafà el grec amb una mà ossuda i se l'endugué entre la boira. Durant el camí, Tales veié fogueres i flames, que acompanyaven el seu crepitar amb els crits de les ànimes que les alimentaven. Arribaren fins a una porta que s'alçava imponent amb un cartell al davant: «Sala d'espera».

—No hi ha mai ningú—, murmurà l'ombra, i, amb unes pinzellades, transformà el rètol: «Sala d'espera del matemàtic». Tales hi fou empès i, relaxadament, s'assegué al terra de l'estança buida.

[497 aC] —marcà el rellotge que Tales havia estat observant pacientment. De sobte, pertorbant l'implacable silenci que havia governat aquella sala, la porta que havia conduït l'ocupant de l'estança a l'interior s'obrí per donar pas a una altra persona.

—Hola... —digué el nouvingut veient l'altre home. Quan s'hi fixà, el reconegué.— Mestre! Beneït sigui el cel. Oh mestre, vaig pensar que no el tornaria a veure mai més.

—Déu meu, Pitàgores, el meu petit gran geni. De debò que, fins i tot aquí, et considero el més important dels meus deixebles. Espero que des de la meua mort hagis fet més coses que guanyar Jocs Olímpics, campió...

—És clar, mestre. He fundat una escola amb el meu nom, però amb les seves ensenyances. He fet que tots els pitagòrics recordin el que va fer per a les matemàtiques, mestre. Durant tota l'eternitat, els segles retronaran amb els nostres noms!

I Pitàgores parlà. I parlà durant molt de temps. Durant tant temps que els seus propis deixebles s'afegiren a seure davant del primer matemàtic de la història.

La simple i ronyosa estança que Tales havia estrenat en la seva actual funció ara s'havia convertit en una gran sala circular, on homes com Arquímedes i dones com Hipaties s'arremolinaven com una sola ment al voltant dels seus precursors. En un moment realment mític, aquest lloc esdevingué la més gran de les *Acadèmies*, sense distinció de professors i alumnes.

Però arribà un moment en que les persones que travessaven la porta deixaren de tenir el semblant dels mediterranis, tan serens i plens de salut, i s'hi veieren cares noves, amb la pell més bruna i amb uns ulls brillants com escarabats al sol.

La majoria, com Al-Khwārizmī, un dels primers, venia de Bagdad. Era gent diferent de la majoria dels grecs, però l'interès comú de tots ells els uní.

—Tal com un dia plou a la nostra terra, també un altre dia poden caure els raigs del Sol en una altra, la dels nostres nous companys. Tot i això, tots sabem que ambdós fets alimenten la nostra planta, les matemàtiques, i en fan créixer les branques—, digué Tales, per fer desaparèixer les inexistents discòrdies. Així fou com aquella sala prosperà encara més amb l'arribada dels erudits àrabs.

Nasir al-Dīn-al-Tūsī, en travessar les portes protegides per una gran arcada enarbolada amb símbols arcaics que no li eren desconeguts per pertànyer al seu camp, sentí com si hagués tornat a casa. Cert és que li feren una gran rebuda, com corresponia a un gran geni com ell. Podria dir que fou l'últim àrab que hi entrà, però encara s'integraren en aquella peculiar societat diversos contemporanis seus.

Fou en aquesta època, quan el rellotge ja havia passat dels 1400 anys positius, que, per consens unànime, els matemàtics de la sala decidiren adoptar la nova numeració, gentilisa de la ciència oriental. A partir d'aquí, es produí un altre salt en el tipus de gent que entrà a l'estança, que no poca cosa hi havia canviat.

A hores d'ara, el rellotge de la paret tenia més de cinc indicadors que canviaven en diferents moments perquè els que el mirassin, fossin d'on fossin, sempre sabessin a quina època estaven.

La sala era tan gran que ja hi tenien cabuda mitja dotzena de debats alhora, separats per tarimes on s'asseien els espectadors. Les portes s'obriren un altre cop, però aquest fet era ja tan ordinari que pocs s'adonaren de la presència de Fermat. Presència que, malgrat tot, seria aviat el tema de conversa durant molt de temps. Igual que en el món, se'l recordà principalment per la seva conjectura, que mencionà sense voler en una tertúlia amb un erudit indi del segle XI. —Una qüestió molt curiosa és, en aparença, —digué Fermat— obtenir la demostració d'aquesta afirmació: no hi ha solucions enteres per a la suma de dos nombres elevats a una potència que resulti un nombre elevat a la mateixa potència. Sempre parlant, és clar, de potències superiors a dos. —Curiosa, realment, i un problema digne de ser estudiat. Li pronostico una gran popularitat, al seu enunciat. —respongué admirat l'oriental.

Ell no ho volgué així, però aquest problema d'aspecte senzill passà per davant d'altres descobriments que havia fet, ja que una societat tan estranya com aquella necessitava quelcom més que conjectures per incorporar al seu saber.

Així doncs, el pas de Descartes i Newton, entre altres, es veié mancat de rellevància perquè no aportaven pistes per a la solució que Fermat no sabia (o no volia dir) de la seva conjectura.

Després de dos segles més, ni l'aparició de Galois, Gauss i Euler féu ni una gota d'ombra a l'atenció que acaparà l'última conjectura de Fermat. Ni tan sols els més grans genis que habitaven aquella sala aconseguiren d'esborrar el somriure burla de l'exconseller de Tolosa. Fins i tot els descobriments de demostracions per a certs valors de la potència no aportaven cap llum sobre la seva demostració en l'infinit. —És un aficionat, però ens fa trencar el cap a tots— es comentava sovint.

Es començà a pensar que era un problema insoluble, però el que cap d'ells pensava era que la recerca de la desitjada resposta només havia fet que començar. I és que en el món terrenal

lluitaren fins una mica més enllà. Finalment, arribà el que ells anomenaren el Segle de la Resposta.

Qui primer aparegué per aportar alguna llum, encara que sense saber-ho, fou Taniyama, un matemàtic japonès autodidacta que s'havia suïcidat. Juntament amb el seu amic Shimura, que arribà poc temps després, presentaren entre tots dos la seva conjectura.

En aquell moment, tant la comunitat matemàtica d'un espai com la de l'altre s'adonaren del seu immens valor. Després del fracàs en l'intent de demostrar-la, la sala dels matemàtics apagà l'esperança que els nipons els havien donat, ja que aquesta conjectura, en el cas de la seva certesa, demostraria molts problemes, entre altres la conjectura de Fermat.

Finalment, el moment arribà. Les portes s'obriren una volta més, però l'home que les travessà era un perfecte desconegut fins i tot per als ocupants més recents. Tot i això, la seva entrada féu centrar l'atenció de tots els grans erudits. —Alceu les mirades, mestres dels nombres, que el vostre problema insoluble ha estat resolt!

Totes les mirades es giraren vers ell i ningú pogué articular paraula durant uns instants. L'estupefacció que creà la pretensió d'un sol home de superar-los a tots féu aparèixer una onada d'admiració cap a la persona que havia vençut Fermat.

Immediatament tothom es girà per fitar l'únic a qui no li causà sorpresa aquell fet. Millor dit, somrigué, primer, en veure que no s'havia equivocat. Naturalment, l'havia assaltat aquest dubte en les últimes dècades. I si la seva conjectura hagués estat impossible de demostrar? O, pitjor encara: i si no fos certa? Realment, l'alleujà saber que la seva ment no s'havia equivocat.

Després canvià la seva expressió per la del jugador derrotat que no accepta el resultat. Era impossible. No es podia demostrar la seva conjectura sense descobrir el seu mètode, que, segons sabia, no era conegut excepte per ell. Li semblava inconcebible que hagués estat enganyat per un altre camí.

Més tard, només uns segons per als qui reposaven en l'eternitat, quan el nouvingut assenyalà l'última afirmació de la seva demostració, Fermat l'agafà entre els eufòrics aplaudiments i

les fervoroses felicitacions a què era sotmès i se l'endugué a un racó.

—Crec en tu, Andrew Wiles, i t'asseguro que crec en la meua derrota.

—M'honora el teu reconeixement. Sàpigues que mai t'he tractat com un adversari, sinó com a un mestre que proposa un problema a un alumne.

—No m'has de considerar un mestre. Sóc massa pretensions per ser-ho. Simplement he de ser per tu l'esfinx que ha estat vençuda i ha de deixar lliure el camí d'Èdip.

—Una esfinx prou impressionant per acaparar els somnis d'un nen. Un repte per a la vida. Tota la meua infància hi he somniat.

—No només a la teua infància, Andrew, sinó que encara hi somies.

—Què vols dir?

—Vull dir que encara no t'ha arribat l'hora de reposar amb nosaltres. Sàpigues que fins i tot jo et desitjo demà un dia pròsper.

—No t'entenc...

—Estàs somiant, home. En realitat, estàs ador-

Eloi Roset Altadill quat curs d'ESO de l'IES Els Alfacs, Sant Carles de la Ràpita

mit sobre els teus apunts. Només per haver aconseguit la teua fita ets aquí. Només per trobar-te en vida amb els avantpassats de les teves fórmules. Ara ens has presentat la teua demostració. Prepara't per ensenyar-la demà al món sencer.

Fermat s'alçà. Seguit per tota la multitud que omplia la sala, conduí a Wiles fins a la porta. Li assenyalaren el camí i durant tota la tornada l'acompanyaren els adéus de Tales, de Pitàgores, d'Euclides, de... i de Fermat.

Adéu, Andrew. Gràcies per la teua lliçó en nom de la teua comunitat. Esperem molt de tots vosaltres, i també en especial de tu. Mostra el teu saber demà, però l'altre segueix el teu treball: encara queda molt per descobrir.

Edicte que es penjà sobre la porta de la Sala dels Matemàtics, oberta als que s'hi mereixen entrar.

Lema: «Vlad Drakul»

Agenda

Advanced Course on Recent Trends of Combinatorics in the Mathematical Context

Data i lloc: del 13 al 23 de setembre de 2005 al CRM.

Coordinador: O. Serra (UPC).

Conferenciants: B. Bollobás (Cambridge) i J. Nešetřil (Praga).

<http://www.crm.es/RecentTrends>

EMS-SCM Joint Mathematical Weekend

Data i lloc: del 16 al 18 de setembre de 2005 a la Facultat de Matemàtiques de la Universitat de Barcelona.

Comitè Organitzador: M. Sanz-Solé (UB), J. Amorós (UPC), J. Carrillo (ICREA-UAB), C. Casacuberta (UB), D. Herbera (UAB), T. Martínez-Seara (UPC), R. M. Miró-Roig (UB) i M. Noy (UPC).

Temes: combinatòria i teoria de grafs, sistemes dinàmics, equacions en derivades parcials

i càlcul de variacions, teoria de mòduls i representacions d'àlgebres i geometria no commutativa.

<http://www.iecat.net/scm/emswweekend/index.html>

Workshop on Graphs, Morphisms and Applications

Data i lloc: del 27 al 30 de setembre de 2005 al CRM.

Coordinadors: O. Serra (UPC) i J. Nešetřil (Charles Universitat, Praga)

<http://www.crm.es>

2nd Workshop on Tutte Polynomials and Applications

Data i lloc: del 3 al 7 d'octubre de 2005 al CRM.

Coordinador: M. Noy (UPC) i Joseph E. Bonin (George Washington Universitat)

<http://www.crm.es/TuttePolynomials>

Tercera jornada d'ensenyament SCM/FEEMCAT

Data i lloc: 8 d'octubre de 2005 a l'IEC.

<http://www.iecat.net/scm>